

Birlikler, federasyonlar ve büyük olanı katılımcı ilmeklerle elde etmek

Katılımın tarihsel süreç içinde ölçek ve kapsamın genişlemesiyle giderek, 'doğrudan' yöntemlerin yerlerini 'temsili' olana bırakmakta olduğunu görüyoruz.

Akın Atauz

20/03/2021

aatauz@yahoo.com

Küçük yerel toplum veya coğrafya/ kapsam parçaları için katılımın anlamı ile daha büyük, bölgesel/ havzasal, ülkesel, uluslararası veya evrensel ölçeklerdeki toplumlar ve kapsamla ilgili sorunlar (küresel kirlenmeler, ozon tabakasının durumu, iklim değişikliği vb.) bakımından katılımın olabilirliği ve anlamı üzerinde [tartışmaya devam edeceğimizi belirtmiştik.](#)

Küçük ölçeklerde (toplumsal büyüklük veya elleçlenen kapsam bakımından) doğrudan katılım olanağının etkin kullanımından başlayarak ölçek ya da kademe genişledikçe veya büyüdükçe daha temsili katılım türlerine doğru değişen yaklaşımların farklarına ve avantaj/ dezavantajlarına göz gezdirmiştik. Bazı durumlarda doğrudan ve temsili türleri bir araya getiren katılım sistemleri de olabilir ve böylece her iki türün avantajlarını kademelere göre en çoğa çıkartabilen katılım örüntüleri elde edilebilir.

Büyük ölçeklerdeki birlikte yaşama ve bu yaşamda katılımcı bir konumda olabilmek veya olamamak ya da ancak belirli bir düzeye kadar katılabilmek ve ötesinde ya yapısal olanaksızlıklar, örgütlenme tanımlarının olmaması ya da politik ideolojik değerlendirmeler dolayısıyla ortaya çıkmış olan/ çıkabilecek sorunlar üzerine

özmlleme çabamızı srdrlelim. Tartışmayı, kabaca ikiye ayırdığımız katılım yaklaşımlarının (doğrudan ve temsilciler eliyle) avantaj ve dezavantajlarıyla, sürdürelim.

Osmanlı'da milletler...

Aslında **Roma İmparatorluğu**'nda ve daha sonra Ortaçağ'dan çıkan bütün imparatorluklarda topluluklar (milletler) imparatorun en st düzeydeki zor gücüne ve erkine bağlı olmakla birlikte kendi aralarında daha homojen (etni bakımından milletler veya din/ mezhep homojenlikleri ve diğer alt gruplaşmalar biçiminde) alt gruplar halinde ve kendi aralarında oldukça ilişkisiz bir yaşam biçimi olarak bir beraberlik örüntüsü kurulmuşt.

Yönetim ve yönetilen toplumlar içindeki katılım örüntülerine örnek olarak **Osmanlı İmparatorluğu**'ndaki "millet sistemi" (aynı Roma İmparatorluğu ya da Bizans'ta olduğu gibi) ele alınabilir. İmparatorluklarda (**İngiltere ve Avusturya-Macaristan** veya **Rusya** vb. imparatorlukları da aynı örüntü içinde düşünülebilir) toplumları küçük parçalara ayrılma, parçaların kendi içinde belirli kriterlere göre homojenleşmesi ve katılımın bu homojenleşmelerin niteliğine veya o toplumun gelişmesinin sağladığı olanaklara göre belirlediği söylenebilir. Bunu Osmanlıdaki **Rum** tebaa (ya da yurttaş) ya da **Ermeni, Yahudi** veya **Balkanlardaki** pek çok diğer topluluk/ millet (eyaletlerdeki homojen topluluklar) için görebiliriz.

Gettolaşma

Parça-bütün ilişkisi ve her parçanın içindeki (belki hiçbir zaman demokratik olduğunu söyleyemeyeceğimiz) katılım, belirli düzeylerde sağlanabiliyordu. Bunun rnekleri olarak diyelim kilise cemaatinin kendi yöneticilerini seçerken ya da bir mahallede yaşıyan ailelerin avarız haneleri belirlenirken vb. gördüğümüz düzenekleri vardı. İmparatorluklarda zellikle **Avrupa** imparatorluklarının kentlerinde görülen "gettolaşmanın" nedenlerinden biri de getto tipi birimlerin o toplumsal grubun kendi

bireylerinin katılabilmesine elverişli olmasıydı. Kentlerde homojen bir cemaat olarak getto, kendi içinde katılım sağlayabilen bir birim olarak da düşünülebilir. Ya da toplumun küçük parçaları olarak katılımı sağlayabilme arayışlarının sonuçlarından birinin de gettolaşma olduğu söylenebilir.

Varşova'da Yahudi gettosu.

Küçük gruplarda kararın oluşumunda söz söyleyebilme/ görüş belirtebilme vb. ile kararın oluşumuna belirli bir düzeye kadar yapılan katkı, bir üst sınıra kadar işlevsel olabiliyordu. Katılım, sadece homojen ve küçük grup içinde sağlanabiliyordu.

Homojenleşmiş/ gettolaşmış yapıların sonucu toplumda/ kentte çok kaba ve çoğu kez zalim bir ayrımcılık ve küçük birimlerin ortak olabilecek sorunlarının çözümü için bir araya gelememesi (ya da birbirinden uzaklaşması ve birbirini ötekileştirmesi) gibi bir sonuca varıyordu.

Belki çok kendine özgü bir örnek olarak, büyük ölçeklerdeki ulusal birimlerin bir araya gelme/ katılma biçimi olarak, **Birleşik Krallık** üzerinde düşünülebilir. 18'inci yüzyıl başından itibaren, adada, **Kelt** Krallıklarıyla **Germen** kökenli krallık arasında federatif olmayan ama birleşik ve yerel düzeydeki katılım mekanizmalarını ortadan kaldırmayan, birleşik bir krallık oluşturuldu.

Genellikle etni bakımından veya din/ kültür/ dil vb. başka bir ölçüte göre heterojen imparatorluklarda, kendi küçük cemaat gruplarında doğrudan katılım sağlayan (belli bir düzeyde kararlara katılan), her biri ayrımcılığa ve sömürüye uğramış topluluklar, daha üst düzeydeki kararların oluşumuna ne doğrudan ne de temsilcileri aracılığıyla katılmıyordu, 18'nci yüzyılın ikinci yarısından itibaren temsili demokrasinin gelişmesi ve küçük homojenleşmiş topluluksal birimlerin bir araya gelebilme düşüncesi/ kuramı

(ulusçu düşüncelerle), işleyiş biçimleri geliştirmeye başladı ve farklı biçimlerde katılım olanakları oluştu.

Sovyet insanları için hangi kıyafetlerin üretilmesi gerektiğine karar vermekten sorumlu komite, Moskova, SSCB, 1947. Fotoğraf: Robert Capa

Homojen birimlerden üst ölçeklere

İlk örneği **Amerika Birleşik Devletleri**'nde gördüğümüz (görelî) homojen küçük birimlerin daha üst birlikler elde etme ve daha geniş bir topluluk için ortak çıkarların gözetilmesi ya da üst ölçekteki sorunların çözülebilmesi için küçük birimleri bir araya getiren birlikler (federasyon ve konfederasyonlar) oluşturma yaklaşımı, katılım düşüncesinin de genişleyebilme ve daha üst ölçeklere doğru (temsilciler eliyle) götürülebilmesine olanak sağladı. 20'nci yüzyılda **Sovyetler Birliği** deneyimi küçük ve homojen birimlerdeki karar ölçeklerinden en üst ölçeklere kadar sistemleştirilmiş

katılımcı bir örgütlenmeyi (ya da federatif bir devlet yapısını) teorik olarak ve ayrıntılarıyla tanımladı, ancak üst ölçeklerdeki katılımı hiçbir zaman gerçekten demokratik olarak sağlayabilecek bir uygulamaya dönüşmedi.

Birleşmiş Milletler örgütlenmesi bir anlamda ulusal birimlerin temsilcilerinin katılımı ile ulus üstü ölçekte, bölgesel/ küresel kararlar almak üzere tasarlanmış bir örgüt olmakla birlikte pratikte ulusların hiyerarşik olarak dizilmesi nedeniyle, demokratik katılımın sağlanabildiği bir örgüt sayılamaz. **Rusya, Afrika, Arap Yarımadası, Okyanusya** gibi coğrafyalarda ve eski İngiliz sömürgelerinde kendilerini **Commonwealth of Nations** (İngiliz Milletler Topluluğu) olarak adlandıran bölgesel anlamda katılım sağlamayı amaçlayan örgütlenme yapıları olmakla birlikte, demokratik bir katılımın üst ölçeğe taşınması örnekleri sayılmazlar. Bugünün dünyasındaki en ileri demokratik katılım örneği olarak, **Avrupa Birliği**'nin (AB) sağladığı ve katılım sistematığının büyük topluluklara ve büyük bölgesel coğrafyalara kadar taşınabildiğini görüyoruz.

Doğrudan yöntemlerden temsili olanlara

AB, en küçük homojen topluluklardan başlayıp üst kademelere doğru çeşitli temsil ortamları (meclisler ve meclis komisyonları vb.) tasarlayarak, küresel çaptaki sorunlara kadar taraf olabilmek ve öneri geliştirebilmek veya uygulayabilmek doğrultusundaki politikaları gerçekleştirebilmektedir. Buna karşılık bu kadar genişlemiş katılım örgütlenmesi için hantallaşma, pahalı bürokrasi, geç karar alma, göstermelik demokrasi, bölgesel homojenleşme (özellikle göçmen sorununda) vb. türü eleştiriler de söz konusudur.

“Katılım”, farklı biçimler kazanarak evrim gösteren bir kavram. Yukarıdaki kısa incelemeden çıkartabileceğimiz sonuçlardan biri, ölçek ve kapsamın genişlemesiyle giderek, “doğrudan” yöntemlerin yerlerini “temsili” olana bırakmakta olduğu. Ancak bunu sadece ölçek zorluğundan kaynaklanan bir durum olarak görmek yeterli

olmayacaktır. Büyük ölçeklerde doğrudan katılımın sağlanması için en yaygın olarak halen kullanılan yöntem, çeşitli biçimleriyle referandumlardır.

Avustralya’da aynı cinsiyetten olanların evlenmeleri ile ilgili yapılan referandumun öncesinde Melbourne’da bir gösteri. Fotoğraf: James Roos/AAP

Karar ölçeği/ nüfus/ kapsam genişledikçe doğrudan demokrasinin ya da katılımın yine de sağlanması (genellikle referandum türü uygulamalar) ile dolaylı/ temsilciler aracılığıyla sağlanabilecek katılım yaklaşımlarının karşılaştırması ve ölçek/kapsam ve katılım/ demokrasi ilişkisinin bazı özellikleri üzerinde durmak yararlı olacaktır. Toplum kesimleri genişledikçe hem yapılan tartışmanın hem de karar için sunulacak taslakların özellikleri de değişecektir. Doğrudan katılım karar taslağı çok kalın çizgiyle belirlenmiş ve sadece “evet” – “hayır” kategorilerine indirgenmiş bir genelleme biçiminde olmak zorundadır. Alınacak karar kabalaştıkça ve genelleştikçe toplumun karar verebilmesi kolaylaşmakta ancak bu karara dayanarak yapılacak uygulamaların iktidardaki (hatta bütün) politikacılar tarafından manipüle edilebilmesi, yeteri kadar saydamlaştırılmamış/ açıklanmamış yan anlamlarıyla birçok farklı çıkara hizmet edebilecek biçimde yorumlanması ve uygulanmasına yol açmaktadır. Bu tür bir referandumun en güncel örneği, İngiltere’nin, sürpriz bir hızla doğan ve ölen **UKIP Partisi**, bu partinin politikacıları/ politika yapma tarzları vb. ile **Brexit** konusundaki halk oylaması, Brexit sonrası karmaşasıdır. Bu konular tartışmayı, katılım/ katılımcı-doğrudan demokrasi/ katılımcı kent (veya daha büyük ölçekli yönetimler vb.) ve popülizm sorununa getirmektedir. Bu tartışmayı bir sonraki yazıda ele almak üzere şimdilik burada bitirebiliriz.

Akin Atauz